SVERIGES KRISTNA RÅD

Till
Utbildningsdepartementet

Alvik den 7 maj 2020

Nya regler för skolor med konfessionell inriktning, SOU 2019:64

Diarienummer U2020/0060/S

Sveriges kristna råd är en paraplyorganisation med 26 medlemskyrkor och 3 observatörer fördelade på fyra kyrkofamiljer. I dessa ryms de olika kristna traditionerna i vårt land. Sveriges kristna råds remissyttrande är avgivet i dialog med kyrkorna i Sverige och avser stryka under kyrkornas gemensamma ståndpunkter och uppmärksammar ett antal principiellt viktiga frågor för de kyrkliga samfunden.

Sveriges kristna råds yttrande
Sveriges kristna råd avstyrker utredningens förslag om att införa ett etableringsstopp. Det saknar grund i utredningens egna undersökningar och i tillgänglig statistik. Vi tillstyrker däremot vissa av de preciseringar som utredningen föreslår, även om det fortfarande kommer att finnas problem. Problem som troligen inte kommer lösas på grund av att utredningens uppdrag verkar vara styrt av ideologi redan på förhand.

Sveriges kristna råd har genom olika påverkansinsatser försökt att besvara den negativa attityden mot friskolor. Bland annat genom flera debattartiklar, exempelvis i Dagens nyheter den 20/11 2019 och i Svenska dagbladet den 13/3 2018. Den 2/9 2019 arrangerade SKR ett studiebesök för utbildningsminister Anna Ekström (S) på den kristna friskolan LM Engström i Göteborg

Inledning
Sveriges kristna råd bejakar att regeringen har initierat en utredning om skolor med konfessionell inriktning. Mycket av argumenten i de tidigare diskussionerna och samtalen om dessa skolor har präglats mer av ideologi än empiriska undersökningar. Den gedigna utredning som lagts fram bringar klarhet i en del av de frågor som har ställts. Utredningen börjar dock med att konstatera att inställningen till dessa skolor ”ofta är en i grunden ideologisk och i någon mån subjektiv fråga. Det har mot denna bakgrund varit svårt att rent objektivt fastställa för- och nackdelar med konfessionella inslag i skolväsendet.” (s 24) Det som gör det lite bekymmersamt är att utredningens uppdrag var i hög grad styrt just av ideologiska och subjektiva förhållningssätt. Utredaren fick tilläggsdirektiv som egentligen redan på förhand hade styrt vad utredningen skulle resultera i. Tilläggsdirektivet handlade om att ge grund för etableringsstopp. Det betyder alltså att beslutet redan var taget på förhand. Det blir tydligt att det direktivet är styrt av just ideologiska föreställningar. Men vilken grund ger då

Postadress
Sveriges kristna råd
Box 140 38
167 14 Bromma

Besöksadress
Gustavslundsvägen 18
Alviks Torg, Bromma
Stockholm

Telefon: 08-453 68 00
E-post: info@skr.org
Webb: www.skr.org
Twitter: @SvKristnaRad

Bankgiro: 58 34-8756
Org.nr: 817603-0735

utredningen för ett etableringsstopp? Vi vill i detta remissyttrande visa att grunden för ett etableringsstopp vilar på ett svagt underlag.

Svag empirisk grund för etableringsstopp

Grunden för ett etableringsstopp visar sig ganska snabbt i utredning vila på svag empirisk grund. Redan i sammanfattningen konstaterar utredaren att skolorna ”varierar i storlek, i elevsammansättning, i andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen och när det gäller elevernas resultat.” (s 25) Ett inledande problem är att fristående skolor med konfessionell inriktning betraktas som en homogen grupp trots att empirin implicerar en bredd av olika sorters skolor. Risken är att en enskild huvudman inte kommer ges möjlighet att prövas på grund av reda på förhand ideologiska övertygelser om vad konfessionalitet kan innebära för driften av en skola. Det vore märkligt eftersom empirin i utredningen visar att dessa skolor inte generellt sett avviker från andra skolor när det gäller skolresultat. Det hade därför varit önskvärt att göra skillnad mellan olika skolor, exempelvis med hänsyn till vilken sorts skola det är, var den är etablerad, vilka huvudmän som står bakom och hur elevsammansättningen ser ut.

Ett annat exempel på den svaga empiriska grunden för ett etableringsstopp är utredarens egen enkät till kommunerna som slår fast att det är ”relativt sällsynt att kommunerna fått in klagomål eller anmälningar när det gäller konfessionella inslag i förskola eller fritidshem.” (s. 28) Det kommunerna däremot påtalar som otydligt är vad konfessionalitet är, skillnad på utbildning och undervisning samt frivilligheten i de konfessionella inslagen. Är det rimligt att argumentera för ett etableringsstopp trots att utredaren inte finner någon grund i statistiken, i sina egna undersökningar eller i att det är sällsynt att kommunerna får in klagomål som kan relateras till konfessionalitet? Grunden för ett etableringsstopp vilar alltså inte på empiriska slutsatser utan, precis som konstateras i inledningen av utredning, snarare på en ideologiskt styrd uppfattning som har med religion i det offentliga livet att göra.

Misstanken om att det har att göra med en ideologisk uppfattning om konfession att göra, markerar utredaren redan tidigt i sammanfattningen. Vi har kursiverat osäkerhetsmarkörerna i utredarens slutsats.

> Avgörande för om ett etableringsstopp är rättsligt möjligt eller inte är de skäl som läggs till grund för stoppet. Vår undersökning av regelefterlevnaden vid fristående skolor med konfessionell inriktning, och utredningens arbete i övrigt, visar att det finns ***vissa*** problem ***vid en del av*** dessa skolor som ***kan ha*** samband med skolans konfessionella inriktning. Det är ***dock inte självklart*** att dessa problem ur ett rättsligt perspektiv är ***av den omfattningen*** att det utgör sådana angelägna allmänna intressen som krävs för att det ska vara en godtagbar inskränkning av grundläggande fri- och rättigheter. (s 40)

Inte ens utredaren verkar mena att det finns en grund för ett generellt etableringsstopp.

Vidare kan vi konstatera att utredarens genomgång av de grundläggande fri- och rättigheterna visar att det bara är två av sju som inte kan anses vara hotade vid ett etableringsstopp. De andra fem – risken att bli diskriminerad, näringsfriheten, respekt för religiös övertygelse, den fria etableringsrätten rätt till utbildning och etablering av utbildningsinstanser – är enligt utredaren hotade (s. 403-419). Införandet av ett etableringsstopp kan alltså få allvarliga konsekvenser i relation till grundläggande fri- och rättigheter.

Religionsfriheten är dock inte självklart ohotad. Utredaren menar å ena sidan att det inte kan vara skolans ansvar att tillgodose religiösa grupper vilja att utöva sin övertygelse. Det är en rimlig slutsats,

Postadress
Sveriges kristna råd
Box 140 38
167 14 Bromma

Besöksadress
Gustavslundsvägen 18
Alviks Torg, Bromma
Stockholm

Telefon: 08-453 68 00
E-post: info@skr.org
Webb: www.skr.org
Twitter: @SvKristnaRad

Bankgiro: 58 34-8756
Org.nr: 817603-0735

men här lämnar utredaren ett förbehåll som är viktigt att notera (s. 413). För å andra sidan ska den offentliga skolan inte hindra utan erbjuda troende elever möjlighet att organisera sig för att religionsfriheten inte ska vara hotad. Det är alltså skolans ansvar att göra det möjligt för elever som så önskar att inom ramen för skolans utbildning kunna ha samlingar av konfessionell karaktär.

> Inget hindrar dock att barn och elever inom verksamhet med icke-konfessionell inriktning utövar sin individuella religionsfrihet genom att på eget initiativ t.ex. be måltidsbön, eller att en huvudman underlättar för elever att nyttja sin religionsfrihet genom att t.ex. tillhandahålla bönerum där eleverna själva kan be. (s. 36)

Det här är ett viktigt förbehåll. Barnkonventionens artikel 14 anger att konventionsstaterna ska ”respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.” Den offentliga skolan är rimligen i detta fall att betrakta som staten. Det betyder att den offentliga skolan ska respektera när barnen och eleverna vill utöva sin religionsfrihet. Det är viktigt att notera att det är den enskilda individen som har rättigheterna och inte församlingar. Det är alltså elevernas egen organisering som det handlar om. Den forskning som finns rörande troende elevers upplevelse av att leva med tro i den offentliga skolan i Sverige visar att det finns utmaningar för religionsfriheten i den offentliga skolan. Både religionspedagogen Karin K Flensners avhandling *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden* (2015) och religionsvetaren Linda Vikdahls *Det kommer inte på tal* (2018) visar att elever upplever det svårt att vara troende i skolan. För att religionsfriheten inte ska vara hotad inom ramen för det svenska skolsystemet ska enligt utredaren troende elevers rätt organisera sig vara säkerställd. Det är något som inte alls verkar självklart givet den forskning som föreligger.

Religionsfriheten är en rättighet som både innebär frihet från och frihet till religion. När det gäller frihet från så återkommer vi till det nedan under ”Konfessionella inslag”. Utredaren slår fast att religionsfriheten inte kan innebära att elever ska slippa utsättas för andra elevers religion. (s 32) Utredaren menar därför att det måste föreligga specifika skäl att förbjuda exempelvis slöja eller bärandet av religiösa symboler i skolan. Den slutsatsen förefaller rimlig utifrån skolans mångfaldsuppdrag. Om skolan ska vara platsen för elever att lära sig hantera en mångfald av synsätt, precis som kursplanen för religionsundervisningen anger, så behöver elever lära sig möta människor med olika sorters religiös tro. Om tro blir något som troende elever upplever sig tvingade att gömma har skolan misslyckats med sitt mångfaldsuppdrag.

Utredarens sammantagna bedömning är att det krävs goda skäl för ett etableringsstopp.

> Det är utredningens bedömning att den stora variationen mellan skolorna innebär att det utifrån tillgänglig statistik inte går att peka ut några generella problem på skolor med konfessionell inriktning av den digniteten att dessa ensamma kan utgöra ett sådant angeläget eller trängande allmänintresse som kan motivera ett etableringsstopp. (s 425)

Sveriges kristna råd menar därför att det förefaller orimligt att införa ett etableringsstopp. Det tycks snarare som att själva direktivet är ideologiskt styrt och att utredningen redan på förhand hade fått en slutsats, som vid en närmare analys inte alls verkar självklar.

Konfessionella inslag

Den andra viktiga aspekten med religionsfriheten är *friheten från* religion. Det är viktigt att alla elever i den svenska skolan ges möjlighet att avstå från aktiviteter som är konfessionella. Det är för det första viktigt att definiera vad konfessionalitet är och för det andra hur frivilligheten kan garanteras.

Postadress
Sveriges kristna råd
Box 140 38
167 14 Bromma

Besöksadress
Gustavslundsvägen 18
Alviks Torg, Bromma
Stockholm

Telefon: 08-453 68 00
E-post: info@skr.org
Webb: www.skr.org
Twitter: @SvKristnaRad

Bankgiro: 58 34-8756
Org.nr: 817603-0735

Det är bra att konfession definieras även om utredningens förslag egentligen inte tillför något nytt. Definitionen om ”bekännelse och förkunnelse” kommer även i fortsättningen innebära stort tolkningsutrymme. Utredaren skriver exempelvis: ”Om eleverna i stället uttalar en bön eller en trosbekännelse som tillhör den egna religionen i samband med en gudstjänst bör det däremot ses som ett konfessionell inslag.” (s 305) Det innebär att om ett barn från en kristen familj deltar i en skolavslutning i en offentlig skola där det sjungs om Guds goda skapelse (ex. Den blomstertid nu kommer), så blir det en otillåten konfessionell handling eftersom det barnet har en tro och kanske stämmer in i orden som en bekännelse, men inte när samma ord sjungs från ett barn som inte tror. Detta exempel visar problemet med att tro i så hög utsträckning kopplas samman med en enskild persons respons och aktivitet. Frågan är varför troende elevers bekännelse ska förbjudas när skolans uppdrag handlar om att utbilda till att förstå och leva med mångfald, även religiös pluralism. Sammantaget kommer det i praktiken fortsatt vara svårt att riktigt förstå vad som menas med konfessionalitet.

Sveriges kristna råd menar därför att det vore fördelaktigt om religionsundervisningen i skolan i högre utsträckning kunde fokusera på det som i forskningen benämns ”levd religion” snarare än teoretisk religion. Det viktiga kanske inte är att veta de fem pelarna i Islam utan snarare hur muslimers värderingar och livssyn hänger samma med deras tro. Givetvis utan att skapa en homogeniserande bild av någon religion.

Den precisering av frivillighet som utredaren föreslår menar vi på Sveriges kristna råd är bra. Det finns förslag med tydliga riktlinjer för hur det ska göras. Det finns idag redan många skolor med konfessionell inriktning som har redan sådana kontrakt. Det görs ofta i samband med att skolans företrädare träffar föräldrar vid ansökan och vissa skolor förnyar det i samband med att eleven börjar sjuan. Den ordningen stämmer väl överens med Barnkonventionens (artikel 3, 5 och 12) där Barnkonventionen slår fast att hänsyn ska tas till barnets egen erfarenhet och mognad. Det är bra att utredaren föreslår att de olika huvudmännen själva ska etablera ordningar för att frivilligheten ska säkerställas.

När det gäller förskolan blir det naturligtvis mer problematiskt. Barnen är små och det är då rimligt utifrån Barnkonventionens 5 artikel att respektera föräldrarnas övertygelse.

> Konventionsstaterna ska respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller, där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgade familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention.

En möjlig tolkning av denna artikel är att föräldrar har rätt att låta barnen få ta del av religiösa inslag när de är små, men med ökad mognad bör barnen själva få avgöra (s 427).

Utredningens förslag om att tydliggöra hur frivilligheten säkerställs, exempelvis genom skriftligt medgivande i samband med terminsstart, är därför en bra precisering (s. 306). Förslaget om att det i medgivandet ska framgå i vilka sammanhang som man kan förvänta sig att explicita konfessionella inslag ingår är också ett önskvärt förtydligande även om det i praktiken kan bli svårt att garantera. Vad händer till exempel om ett barn i förskolan i samband med lek ställer en fråga som har med tro att göra? Det kan handla om var mormor hamnar när hon dör. Hur ska pedagogerna i en sådan situation agera utan att det på något sätt inkluderar konfession? Hur mycket behöver preciseras för att pedagogerna ska känna sig trygga? Kanske har föräldrarna valt just den förskolan för att huvudmannen har en viss konfession som föräldrarna är trygga stämmer med deras egen övertygelse. Precis som utredaren konstaterar kan gränsdragningarna bli svåra, men i normalfallet

Postadress
Sveriges kristna råd
Box 140 38
167 14 Bromma

Besöksadress
Gustavslundsvägen 18
Alviks Torg, Bromma
Stockholm

Telefon: 08-453 68 00
E-post: info@skr.org
Webb: www.skr.org
Twitter: @SvKristnaRad

Bankgiro: 58 34-8756
Org.nr: 817603-0735

menar vi att det är ett bra förslag. Det kan förhindra misstankarna, som inte sällan framkommer i media, om att skolor med konfessionell inriktning döljer sina religiösa inslag. Ordningen med medgivande får dock inte bli alltför administrativt betungande så att skolorna får mindre utrymme till den pedagogiska verksamheten.

Utbildning eller undervisning
Den precisering som görs när det gäller skillnaden mellan utbildning och undervisning är ett steg framåt, även om själva distinktionen förefaller konstruerad. Vi vet att en bra pedagogik är beroende av så mycket mer än bara det som händer i klassrummet (eller andra sammanhang) i relation till lärande. Utredaren förslår ett tillägg till definitionen av undervisning: ”enligt mål som anges i skollagen och författningar” (s 297). Det är ett bra förtydligande men i praktiken har det redan varit det normerande i den tidigare skrivningen med ”målstyrda processer”. Vilka mål är det annars som impliceras i de målstyrda processerna, om inte dem som skollag och författningar anger? Förslaget är bra, men bidrar utredningen till en ny förståelse?

Skillnaden mellan utbildning och undervisning är konstruerad eftersom bra kvalité på undervisningen kräver bra utbildning som den definieras i utredningen: ”den verksamhet inom vilken undervisningen sker utifrån bestämda må” (s 297. Det är svårt att se vilka andra mål som skulle kunna vara styrande för utbildningen än de som definieras i skollag och författningar.

Demokrativillkor
Införandet av demokrativillkor är bra, även om de villkor som anges är självklarheter (s 343-357). Det borde givetvis gälla alla i det svenska samhället. Frågan är om här finns en udd riktad särskilt mot skolor med konfessionell inriktning. Risken finns att skolor med konfessionell inriktning pekas ut som mindre demokratiska. Det förefaller här som om en uppfattning om religion som något i motsats till demokrati slår igenom. Återigen tycks utredningen, trots att utredningens egen empiri visar på motsatsen, betrakta skolor med konfessionell inriktning som en homogen grupp med likartade problem vilka bör lösas på ett liknande sätt.

För Sveriges kristna råd

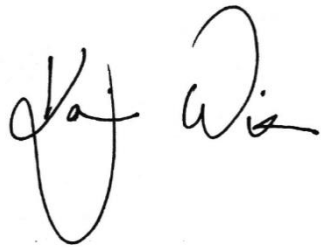

Karin Wiborn, generalsekreterare

Handläggare: Fredrik Wenell, telefon 076-040 16 62.

Sveriges kristna råd (SKR) består av 26 medlemskyrkor och 3 observatörer. Dessa 29 kyrkor representerar tillsammans praktiskt taget alla kristna kyrkor och samfund i Sverige. Med grund i kristen tro är kyrkorna i Sverige, liksom runt om i världen, engagerade i frågor som rör människors liv, värdighet och rättigheter. Kyrkorna i Sverige har stora kontaktytor med människor i olika livssituationer. Frågor om människors villkor aktualiseras i olika sammanhang, inte minst bland de människor som migrerat till Sverige. Flera av kyrkorna i Sveriges kristna råd har stor kontaktyta i det sammanhanget. Kyrkorna i SKR vill samverka med andra samhällsaktörer för ett välkomnande och inkluderande samhälle där människors rättigheter och värdighet värnas.

Postadress
Sveriges kristna råd
Box 140 38
167 14 Bromma

Besöksadress
Gustavslundsvägen 18
Alviks Torg, Bromma
Stockholm

Telefon: 08-453 68 00
E-post: info@skr.org
Webb: www.skr.org
Twitter: @SvKristnaRad

Bankgiro: 58 34-8756
Org.nr: 817603-0735